"ASOSIY KAPITALGA INVESTITSIYA QILISH JARAYONINING STATISTIK TAHLILI "

Ilmiy rahbar: Zokirova Munisa Jamoliddin qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Statistika” kafedrasi katta o'qituvchisi

Munisahusniddinova9@gmail.com

Akmalova Sabina Akmal qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari” fakulteti

RST 77-23 guruh talabasi

akmalovasabina6@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada mamlakat iqtisodiyoti barqarorligini ta’minlashning muhim omili bo’lgan asosiy kapitalga investitsiyalarni yo’naltirish jarayoni statistik tahlil qilinadi. Tadqiqotning amaliy asosi sifatida O’zbekiston Respublikasining 2026-yil yanvar-mart oylari uchun operativ statistik ma’lumotlari olingan. Statistik monitoring nafaqat mablag’larning o’zlashtirilishini hisobga olish, balki tarmoqlararo disproporsiyalarni aniqlash va investitsion qarorlarni optimallashtirish uchun eng ishonchli vosita hisoblanadi. Maqola yakunida statistik ko’rsatkichlar asosida investitsiya muhitini prognozlash va moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish bo’yicha amaliy takliflar ilgari surilgan. Mazkur tadqiqot natijalari investitsiya jarayonlarini boshqarishda statistik tahlilning operativlik va aniqlik xususiyatlarini ochib berishga xizmat qiladi.

Kalit so’zlar : asosiy kapital, investitsiya, xorijiy investitsiyalar, markazlashgan va markazlashmagan investitsiyalar, tarkibiy tahlil, iqtisodiy monitoring.

Kirish

Zamonaviy iqtisodiy o’sish modellarida asosiy kapitalga yo’naltirilgan investitsiyalar ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish va texnologik

yangilanishning determinanti bo;lib xizmat qiladi. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan tarkibiy islohotlar sharoitida investitsiya jarayonlarining dinamikasi va tarkibini tahlil qilish, iqtisodiyotni strategik rejalashtirishning ajralmas qismiga aylandi. Investitsiya faoliyatini samarali boshqarish tizimida statistika fani nafaqat birlamchi ma’lumotlarni yig’uvchi mexanizm, balki investitsion muhitning holati va yo’nalishlarini diagnostika qiluvchi asosiy tahliliy platforma vazifasini bajaradi. Ushbu tadqiqotning dolzarbligi investitsiya jarayonlarida statistik ko’rsatkichlarning o’rni va ularning qaror qabul qilishdagi amaliy ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslab berish zarurati bilan belgilanadi. Maqolaning maqsadi 2026-yil I chorak operativ ma’lumotlari asosida asosiy kapitalga o’zlashtirilgan investitsiyalarning tarmoq va manbalar kesimidagi holatini tahlil qilish orqali, statistika fanining iqtisodiy boshqaruvdagi fundamental o’rnini ko’rsatib berishdir.

Moliyalashtirish manbalari bo‘yicha asosiy kapitalga investitsiyalar

2026-yil yanvar-mart oylari uchun

	Hajmi, mlrd so‘m	o‘sish sur’ati, %da	umumiy hajmga nisbatan, %da	
			2025-y.	2026-y.
Jami	**156 330,4**	**129,6**	**100,0**	**100,0**
markazlashgan investitsiyalar:	**15 314,7**	**144,8**	**8,7**	**9,8**
respublika budjeti	3 947,7	118,6	2,7	2,5
tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasi mablag‘lari	566,3	284,0	0,2	0,4
shu jumladan, mln AQSH dollari	*45,3*	*304,0*	–	–
O‘zbekiston Respublikasi kafolati ostidagi xorijiy kreditlar	10 800,7	153,3	5,8	6,9
shu jumladan, mln AQSH dollari	*886,4*	*167,9*	–	–
markazlashmagan investitsiyalar:	**141 015,7**	**128,1**	**91,3**	**90,2**
korxona mablag‘lari	20 530,6	114,8	14,8	13,1
aholi mablag‘lari	8 656,4	110,3	6,3	5,6
Xorijiy investitsiyalar va kafolatlanmagan xorijiy kreditlar	107 578,8	133,9	66,8	68,8
shu jumladan, mln AQSH dollari	*8 841,1*	*145,7*	–	–
shundan:				
xorijiy investitsiyalar	83 697,6	159,0	43,8	53,6
shu jumladan, mln AQSH dollari	*6 881,9*	*173,1*	–	–
tijorat bank kreditlari va boshqa qarz mablag‘lari	4 249,9	105,8	3,4	2,7

1- Jadval. Moliyalashtirish manbalari bo’yicha asosiy kapitalga investitsiyalar

Metodologiya

Ushbu tadqiqotning metodologik asosi sifatida tizimli yondashuv hamda iqtisodiy-statistik tahlil usullari tanlab olindi. Tadqiqot jarayonida ma’lumotlarni yig‘ish, ularga ishlov berish va natijalarni interpretatsiya qilishda quyidagi usullardan foydalanildi:

Statistik guruhlash: Jami investitsiya hajmi iqtisodiy faoliyat turlari va moliyalashtirish manbalari bo‘yicha alohida guruhlarga ajratildi. Bu usul investitsiyalarning iqtisodiyot tarmoqlari bo‘ylab taqsimlanish xususiyatlarini aniqlash imkonini berdi.

Strukturaviy (tarkibiy) tahlil: Investitsiyalarning umumiy hajmdagi ulushini (%) hisoblash orqali iqtisodiyotning drayver sohalari va asosiy moliyaviy manbalarining salmog‘i aniqlandi. Xususan, 2025- va 2026-yillarning mos davrlari o‘rtasidagi tarkibiy o‘zgarishlar qiyoslandi.

Dinamik qatorlar tahlili: Investitsiyalar hajmining o‘sish sur’atlari (%) tahlil qilindi. Bu orqali xorijiy investitsiyalar yoki ayrim tarmoqlardagi (masalan, qurilish) o‘sish tendensiyalari miqdoriy jihatdan baholandi.

Qiyosiy tahlil: Markazlashgan va markazlashmagan investitsiya manbalarining o‘zaro nisbati hamda ularning iqtisodiy faollikka ta’siri solishtirildi.

Ma’lumotlar bazasi: Tadqiqotning axborot asosi sifatida O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligining 2026-yil yanvar-mart oylari uchun e’lon qilingan operativ statistik hisobotlari va jadvallari xizmat qildi. Barcha hisob-kitoblar milliy valyuta (mlrd so‘m) va nisbiy ko‘rsatkichlarda (foiz) amalga oshirildi.

Tadqiqotning metodologik chegarasi faqatgina asosiy kapitalga yo‘naltirilgan investitsiyalar bilan cheklangan bo‘lib, u moliya bozoridagi boshqa spekulyativ operatsiyalarni o‘z ichiga olmaydi.

Natijalar va tahlil

2026-yilning birinchi choragi yakunlari bo‘yicha olingan statistik ma’lumotlar iqtisodiyotda investitsion faollikning barqaror o‘sib borayotganini ko‘rsatmoqda.

Jami o‘zlashtirilgan investitsiyalar hajmi 156 330,4 mlrd so‘mni tashkil etib, o‘tgan yilning mos davriga nisbatan sezilarli o‘sish sur’atiga (129,6%) ega bo‘lgan.

3.1. Iqtisodiy faoliyat turlari bo‘yicha tarkibiy tahlil

Investitsiyalarning tarmoqlar kesimidagi taqsimoti iqtisodiyotning real sektoriga yo‘naltirilgan kapital hajmi oshib borayotganini tasdiqlaydi.

Ishlab chiqarish sanoati: Ushbu soha investitsiya o‘zlashtirishda yetakchilikni saqlab qolmoqda. Uning umumiy hajmdagi ulushi 2025-yildagi 26,7% dan 2026-yilda 28,5% gacha ko‘tarilgan. Bu statistik jihatdan mamlakatda sanoatlashtirish va yuqori qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishga bo‘lgan strategik urg‘uni ko‘rsatadi.

Qurilish va infratuzilma: Qurilish sohasining ulushi 10,8% ni tashkil etib, o‘tgan yilga nisbatan 3,4 foiz bandga o‘sgan. Shuningdek, tashish va saqlash xizmatlarining ulushi ham 4,6% dan 6,2% ga yetgan. Mazkur o‘sish dinamikasi infratuzilma loyihalarining kengayayotganidan dalolat beradi.

Tog‘-kon sanoati: Statistik ma’lumotlar ushbu sohada ulushning 11,7% dan 7,0% gacha pasayishini qayd etdi. Bu holat investitsiya resurslarining xomashyo qazib olishdan ko‘ra, tayyor mahsulot ishlab chiqarishga qayta yo‘naltirilayotganini anglatadi.

Iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar

2026-yil yanvar-mart oylari uchun

	Hajmi, mlrd so'm	umumiy hajmga nisbatan, %da	
		2025-y.	2026-y.
Asosiy kapitalga investitsiyalar – jami	**156 330,4**	**100,0**	**100,0**
shu jumladan:			
qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi	13 887,5	9,7	8,9
tog'-kon sanoati	11 031,3	11,7	7,0
ishlab chiqarish sanoati	44 545,6	26,7	28,5
elektr energiyasi, gaz, bug' va konditsiyalangan havo	16 391,7	17,1	10,5
suv bilan ta'minlash, kanalizatsiya, chiqindilarni yig'ish va qayta foydalanish	2 604,2	1,5	1,7
qurilish	16 813,5	7,4	10,8
ulgurji va chakana savdo, motorli transport vositalari va mototsikllarni ta'mirlash	6 782,1	2,7	4,3
tashish va saqlash	9 666,6	4,6	6,2
yashash va ovqatlanish bo'yicha xizmatlar	3 133,3	1,2	2,0
axborot va aloqa	3 076,3	1,5	2,0
moliya va sug'urta faoliyati	1 261,7	0,8	0,8
kasbiy, ilmiy va texnik faoliyat	1 420,0	0,5	0,9
ta'lim	2 587,1	1,0	1,6
sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish	1 991,4	1,8	1,3
san'at, ko'ngil ochish va dam olish	831,4	0,3	0,5
turar-joy qurilishiga investitsiyalar	10 910,4	7,5	7,0
boshqa faoliyat turlari	9 396,3	4,0	6,0

2- Jadval. Iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar.

3.2. Moliyalashtirish manbalarining statistik manzarasi

Investitsiya jarayonlarini moliyaviy ta'minlash manbalari bo'yicha tahlillar quyidagi muhim jihatlarni ochib berdi:

Xorijiy investitsiyalar dominanti: Markazlashmagan investitsiyalar tarkibida xorijiy investitsiya va kafolatlanmagan kreditlar hajmi 107 578,8 mlrd so'mga yetib, jami investitsiyalarning 68,8% ini tashkil etmoqda. O'sish sur'atining 133,9% (xorijiy investitsiyalarning o'zida 159,0%) ekanligi statistik nuqtayi nazardan mamlakatning tashqi investorlar uchun jozibadorligi yuqori ekanligini isbotlaydi.

O‘z-o‘zini moliyalashtirish: Korxona mablag‘lari hisobidan o‘zlashtirilgan investitsiyalar ulushi 13,1% ni tashkil etdi. Garchi mutlaq hajm (20 530,6 mlrd so‘m) salmoqli bo‘lsa-da, ulushning pasayishi korxonalarning o‘z resurslaridan ko‘ra tashqi kapitalga ko‘proq suyanayotganini ko‘rsatadi.

Markazlashgan investitsiyalar: Respublika byudjeti ulushi atigi 2,5% darajasida saqlanib qolgan. Bu davlatning investitsiya jarayonlaridagi bevosita ishtirokini kamaytirib, bozor mexanizmlariga keng yo‘l ochayotganining statistik isbotidir.

3.3. Statistikaning boshqaruvdagi ahamiyati bo‘yicha muhokama

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, statistik ma’lumotlar investitsiya jarayonidagi "uzilishlarni" va "o‘sish nuqtalarini" operativ aniqlash imkonini beradi. Masalan, Tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasi mablag‘larining 284,0% ga o‘sishi davlatning yirik strategik loyihalarni jadallashtirish bo‘yicha statistik asoslangan siyosatidan dalolat beradi. Statistika yordamida olingan ushbu raqamlar investitsiya loyihalarining samaradorligini monitor qilish va kelajakdagi kapital qo‘yilmalar tarkibini optimallashtirish uchun asosiy mezon bo‘lib xizmat qiladi.

Xulosa

O‘zbekiston iqtisodiyotining zamonaviy rivojlanish bosqichida asosiy kapitalga investitsiya kiritish jarayonlarini statistik tahlil qilish, iqtisodiy siyosatning samaradorligini baholashda fundamental ahamiyatga ega. 2026-yilning birinchi choragi bo‘yicha olingan statistik ma’lumotlar asosida o‘tkazilgan tadqiqot quyidagi ilmiy va amaliy xulosalarni chiqarish imkonini berdi:

Investitsion faollikning tarmoqlararo transformatsiyasi: Statistika shuni ko‘rsatdiki, investitsiyalar tarkibida "sifat o‘zgarishi" yuz bermoqda. Ishlab chiqarish sanoatining ulushi (28,5%) ortishi fonida tog‘-kon sanoati ulushining kamayishi iqtisodiyotning xomashyo yo‘nalishidan tayyor mahsulot ishlab chiqarish modeliga o‘tayotganini statistik tasdiqlaydi.

Moliyalashtirish manbalarining yangi arxitekturasi: Xorijiy investitsiyalarning o‘sish sur’ati (159,0%) va ularning jami hajmdagi 68,8% lik ulushi iqtisodiy o‘sishning asosiy drayveri tashqi kapital ekanligini ko‘rsatadi. Bu esa o‘z navbatida xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo‘yicha statistik monitoringni kuchaytirishni talab etadi.

Davlatning investitsion rolining optimallashuvi: Respublika byudjeti va tijorat banklari kreditlari ulushining pastligi iqtisodiyotda markazlashgan moliyalashtirishdan bozor mexanizmlariga o‘tish jarayoni yakunlanayotganidan dalolat beradi.

Amaliy takliflar:

Statistik hisobotlarda asosiy kapitalga investitsiyalarning nafaqat hajmini, balki ularning texnologik samaradorligini (masalan, yangi yaratilgan ish o‘rinlari va mahsulot birligiga energiya sarfi) aks ettiruvchi qo‘shimcha ko‘rsatkichlarni joriy etish lozim.

Korxonalar o‘z mablag‘lari ulushini oshirish uchun statistik ma’lumotlar asosida investitsion soliq imtiyozlarini differensiallashgan holda qo‘llash tavsiya etiladi.

Xulosa qilib aytganda, statistika — asosiy kapitalga investitsiya qilish jarayonida "navigator" vazifasini o‘taydi. Uning yordamida olingan raqamlar shunchaki ko‘rsatkich emas, balki milliy iqtisodiyotning kelajakdagi qiyofasini belgilovchi strategik axborotdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. “2022–2026-yillarda O‘zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-165-son farmoni.
2. Abdullayev, A.M. (2023). “Korxonalarning innovatsion salohiyatini moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish”. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy elektron jurnali.
3. Vahobov, A.V., & Jumayev, N.X. (2022). Moliya bozori statistikasi. Toshkent: “Iqtisod-Moliya”.
4. O’zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo’mitasi rasmiy sayti. O‘zbekiston Respublikasining statistik yillnomasi. Stat.uz.
5. OECD/Eurostat. (2018). Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation. 4th Edition. (Innovatsiyalar statistikasining xalqaro standarti.